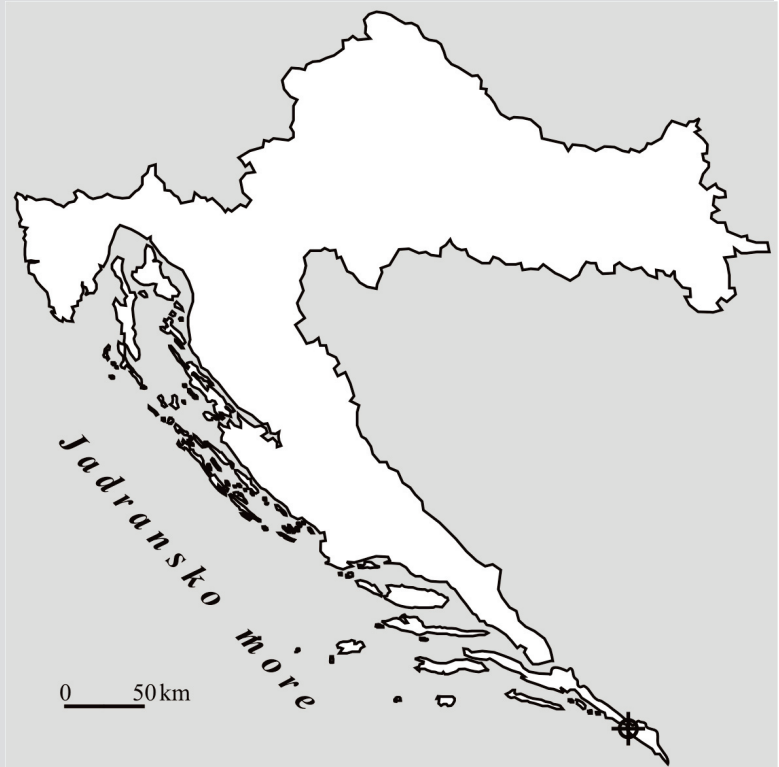

LEGENDE O ŠPILJI ŠIPUN U CAVTATU

PIŠE: Vlado Božić
Speleološki odsjek HPD "Željezničar"
Zagreb

Napomena: Referat pod naslovom "Antičke legende o špilji Šipun u Cavtatu" podnesen je na međunarodnom simpoziju ALCADI, održanom 2000. god. u Zadru. Kako do sada nije objavljen Zbornik radova s tog simpozija, već samo sažetci (Božić, 2000), za ovaj je časopis taj referat malo dopunjen tekstom, slikom i literaturom. Gotovo u integralnom obliku tekst tog referata objavio je u svom članku Tihomir Kovačević u časopisu Hrvatska Vodoprivreda (Kovačević, 2006.).

IZVADAK

U hrvatskom gradiću Cavtatu kraj Dubrovnika, nalazi se stotinjak metara dugačka i lako dostupna špilja Šipun poznata još od antičkog doba, a u brdu Snježnici u Konavlima Eskulapova špilja. O tim špiljama postoje legende, jedna se odnosi na zmaja Voaza u špilji Šipun, jedna na blago zakopano u špilji Šipun a jedna na zmiju-zmaja u Eskulapovoj špilji. Rimski grad Epidaurum, na čijim se ostacima danas nalazi grad Cavtat, prvi spominje Rimski pisac Plinije Stariji, a zmaja u Epidaurumu sv. Jeronim. O špilji Šipun i tim legendama u kasnijim stoljećima pisali su Jakov Sorkočević, Nikola Gučetić, Serafin Razzi, Trogiraniin Lucius, Franjo Appendini, engleski pisac Evans i mnogi drugi. Te legende najstariji su zapisi o nekoj određenoj špilji u Hrvatskoj. Godine 1978. špilja Šipun je bila uređena za turističke posjete, a sada se čine naponi da se špilja, zapuštena tijekom Domovinskog rata, opet obnovi i osposobi za turističke posjete.

Naljepnice Zmaja i Eskulapa foto: Vlado Božić

Želja građana Cavtata da ponovno osposobe špilju Šipun za posjet turista pobudila je i zanimanje speleologa za tu špilju. Jer, ta je špilja bila uređena još 1978, ali je od početka Domovinskog rata 1991. zapuštena. To je relativno mala špilja, duga svega stotinjak metara, s malim jezerom bočate vode i skromnim sigastim ukrasima. Zanimljivost špilji daju legende koje se o njoj pričaju, a odnose se na zmaja Voaza, zakopano blago i boga Eskulapa.

Iz povijesti je poznato da su na mjestu današnjeg Cavtata u VI. st.p.n.e. Grci osnovali grad Epidaurus. Za vrijeme rimske vladavine Dalmacijom grad se zvao Epidaurum, i bio je važna rimska kolonija između Salone (danas Splita) i

POVIJEST

Drahije (danas Drača). U VII.st. Epidaur ili Epidaurus, kako se kasnije naziva, razorili su Slaveni, dio stanovništva prebjegao je sjevernije pod brdo Srđ i tu sa starosjediocima osnovao grad Ragusium (Dubrovnik), a ostatak stanovništva novi grad Civitas vetus (Cavtat). Epidaurum je još u rimsko doba doživio jak potres u kojem je dio grada progutalo more, ruševine rimskih građevina vide se i danas na dnu zaljeva u Cavtatu.

U pisanim dokumentima, koji bi potvrdili vezu navedenih legendi o špilji Šipun na poluotoku Ratu u Cavtatu sa stvarnošću, ima mnogo nejasnoća. Tekst koji daje najviše poticaja za traženje dokumenata o špilji Šipun je prospekt Mjesne zajednice i Turističkog društva Cavtat, anonimnog autora, pisan u srpnju 1978, kada je špilja bila uređena i puštena u turistički promet (Anonimus, 1978.). Posredstvom Bogišićeve zbirke u Cavtatu sada je ustanovljeno da je autor tog prospekta bio neki Dubrovčanin, koji je za vrijeme Domovinskog rata umro, pa njegovi izvori za pisanje prospekta više nisu dostupni.

U prospektu se najprije spominje grčki kralj Kadmo kao osnivač grada i bog Eskulap, ali tek kao natuknica. Tu se navodi da je grad osnovan pred 3 tisućljeća. U Enciklopediji leksikografskog zavoda (Grupa autora, 1966. i 1967.) navodi se da je Kadmo, sin feničkog kralja Agenora,

Ulaz u špilju Šipun u Cavtatu

foto: Vlado Božić

po nalogu proročanstva osnovao grad Tebu. Kadmo je u Tebi ubio zmaja i na tom mjestu sagradio tvrđavu Kadmeju. Pod starost je sa ženom Harmonijom živio kod Ilira. Kako se u prospektu uz Kadma spominje i Eskulap treba podsjetiti da se na sjeveroistoku poluotoka Peloponeza u Grčkoj nalazio grad Epidaurus, u grčkoj mitologiji poznat po svetištu Asklepija, sina Apolona i Koronide, boga medicinskih umijeća. Ubio ga je Zeus, jer je svojim lječenjem u podzemlje dolazilo premalo mrtvaca, što je tražio bog podzemlja Pluton. Kult Asklepija preuzeli su kasnije Rimljani nazvavši ga Aesculapius (Eskulap). Simbol mu je bila zdjelica s lijekom ili pregršt ljekovitog bilja i štap oko kojeg se omotala

zmija. Prema prospektu Kadmo je bio protjeran iz Tebe, pa je osnovao novi grad Epidaurus (današnji Cavtat) i sa sobom donio kult boga Eskulapa.

Kako se u prospektu spominje i antički pisac Plinius Gaius Secundus Maior, odnosno Plinije Stariji (23-79), proučeno je njegovo djelo Naturalis historia (Plinius, ?). Ustanovljano je da Plinije na nekoliko mjesta, u svojim 37 knjiga, spominje Dalmaciju. U knjizi II. objašnjava kako i zašto nastaje vjetar pa za primjer uzima špilju kod mjesta Senta (pretpostavlja se da je to danas mjesto Slano kod Dubrovnika). Iz teksta se razabire da se radi o špilji Vjetrenici u Popovom polju, ali

Sv. Jeronim u svojoj špilji - oltar u crkvi Sv. Ane u Pražnicama na Braču

foto: Vlado Božić

Ulaz u špilju Jezero na Snježnici

foto: Roman Ozimec

špilji ne navodi ime. U III. knjizi spominje grad Epidaurum kao rimsku koloniju, ali ne spominje nikakvu špilju.

Špilja Šipun po prvi puta se spominje koncem 16. stoljeća. Prvi ju spominje Jakov Sorkočević iz Stona 1580. u jednom od svojih pisama upućenih u Bolonju, i to u pismu br.77 pod naslovom "O špilji svetog Hilariona ili Zmaja kojemu ju je oteo" (Grmek, Balabanić, 2000.). Sorkočević je sigurno bio u špilji Vjetrenici, jer ju je vjerno opisao (iako ju naziva Cavtatska špilja, ali u Popovom polju), no nije izvjesno da je bio i u špilji Šipun. O toj špilji Šipun govori kao o špilji s vodom iz koje su vodili kanali za snabdijevanje vodom grada Epidaura, dugi više od 20 milja. Da je bio u špilji vidio bi da takvih kanala blizu špilje nema, odnosno da su kanali vodu u Epidaur dovodili sa Snježnice. Sorkočević tu prvi puta spominje i priču o zmaju koji je živio u špilji (špilji sv. Hilariona, odnosno špilji Šipun). Po legendi zmaj je izlazio iz

špilje i terorizirao stanovništvo, došao je sv. Hilarion, izvukao zmaja iz špilje, spalio ga i tako stanovništvo oslobodio napasti.

Špilju Šipun spominje i Nikola Vitov Gučetić 1584. u svom djelu o Aristotelovim meteorima (Dadić, 1984.; Buzjak, 1999a, 1999b i 2000.). On kao i Sorkočević spominje špilju Vjetrenicu, naziva ju špiljom u Popovom polju, ali i špilju Scipun (Šipun) u Cavtatu. Gučetić prvi špilju naziva imenom (Scipun), pa je to prvi spomen imena neke špilje u Hrvatskoj. Pojavu vjetra u špilji Vjetrenici tumači slično kao i Plinije, i to uspoređuje s nedostatkom vjetra u špilji Šipun, gdje spominje i rast siga. Gučetić ne spominje nikakve legende.

Grad Epidaur, špilju u njemu i legendu o zmaju spominje i Serafin Razzi u knjizi *La storia di Raugna* (Povijest Dubrovnika), pisanu 1588, a objavljenu 1595, ali ne detaljno (Razzi, 1595). Špilju ne spominje imenom.

O špilji i zmaju pisao je i Trogirani

Lucius (Ivan Lučić, 1606-1679). Napisao je da je grad Epidaurus osnovao grčki kralj Kadmo nakon progonstva iz Tebe i donio sa sobom kult boga Eskulapa. Kadma je tada netko pretvotio u zmiju-zmaja i zatvorio u špilju. Lucius spominje i špilju Šipun i Eskulapovu špilju (današnji naziv) u brdu Snježnici, ali iz teksta nije jasno na koju je špilju mislio kada je rekao da je u špilji stanovao taj zmaj (Lucius, 1666. i 1718.).

Zmaja Voaza² u špilji Šipun opisao je pjesnik Junije Palmotić (1606-1657) u svojoj pjesmi "Pavlimir" (dio je objavljen u navedenom prospektu). Pjesma opisuje strašnog zmaja Voaza koji stanuje u špilji Šipun i svetog Ilara (Palmotić, 1965).

Eskulapovu špilju u brdu Snježnici lijepo je opisao Franjo Marija Appendini 1802. jer je špilju posjetio i nazvao ju Jezero. On točno razlikuje ovu špilju od špilje Šipun (naziva ju Scipun) za koju kaže da se nalazi na jednom poluotoku u Epidauru, da se u njoj nalazi slatka voda do koje se može doći sagrađenim stubama. O špilji na Snježnici ispričao je priču o bogu Eskulapu koji se pretvorio u zmiju-zmaja. U spomen svog posjeta na ulaz u špilju dao je postaviti ploču s tekstom "Hridni stan Zmaja Eskulapskog". Danas više te ploče nema. Appendini špilju Šipun povezuje sa životom sv. Hilariona kojega je život opisao sv. Jeronim (Hieronimus). Kaže da je zmija simbol opreza i naziva ju Boezia. Smatra da je naziv nastao od riječi Bos – Bove (vol) i kravosas (vrsta zmije u Dalmaciji) odnosno Vojas – vol (Appendini, 1802.).

Engleski putopisac Arthur John Evans na svom putu po Bosni i Hercegovini 1876. došao je i u Epidaurus (Cavtat) i tu posjetio špilju Šipun koju naziva Scipum. On spominje antičke kanale kojima je pitka voda tekla s brda Snježnica u grad Epidaurus. I on je ispričao priču o zmaju, kojega naziva Boaz, i o sv. Hilarionu, koji je izvukao zmaja iz špilje i spalio ga. Evans jasno razlikuje špilju Šipun od Eskulapove špilje, zove ju Grotta d'Esculapio. Eskulapovu špilju nije posjetio, jer nije imao vremena ići tako daleko, ali je ispričao priču sličnu kao i Lucius, da je netko Kadma i Harmoniju petvorio u zmije-zmajeve i tu ih zatvorio. U špilju je onda došao Eskulap i tu boravio, pa je špilja dobila naziv po njemu (Evans, 1876. i 1965.).

Špilju Šipun posjetio je i putopisac Petar Kuničić 1897. Ispričao je priču o špilji Šipun tako da je sve što se odnosi na Eskulapovu špilju pripisao špilji

Zastavica Cavtata

Šipun. Očito je pomiješao dvije legende. Kaže da je špilja Šipun dobila ime po mnoštvu šipka koji raste oko ulaza u špilju (Kuničić, 1897.).

O špilji Šipun i zmaju pisao je i naš poznati slikar Vlaho Bukovac. U svojoj knjizi *Moj život* opisao je kako je kao dječak sa svojim ocem u Cavtatu uzgajao svilene gusjenice i hranio ih lišćem murvi (duda). Otac i on povremeno su u špilji Šipun čuvali svilene gusjenice i u njoj više puta prespavali. I on je čuo priču o zmaju koji je nekada živio u špilji, pa ga je zato bilo strah boraviti, a posebno spavati, u špilji (Bukovac, 1918.).

Opise špilje Šipun i Eskulapove špilje dao je i Dubrovčanin Mijo Kusijanović 1936. i 1938. On je također ispričao legende o te dvije špilje ne miješajući ih (Kusijanović, 1936. i 1938.). Legende o Kadmu, Eskulapu i zmaju Voazu dao je

1954. i dubrovčanin Vlaho Novaković (Novaković, 1954).

1. Možda je zmija oko Eskulapova štapa pretvoreni kralj Kadmo? – primjedba autora
2. U tekstu se spominje ime Voaz i ime Boaz

Legendu o zmaju Boazu i sv. Hilarionu (291-371) kao povijesnoj osobi opisao je i sv. Jeronim (Hieronimus Sophronius Eusebius, 340-420) u opisu života sv. Hilariona. U knjizi se spominje Epidaur u Dalmaciji i zmaj Boaz kojega je sv. Hilarion spalio na lomači. Nažalost u tekstu se nigdje ne spominje špilja, već se eventualno može zaključiti da je zmaj živio u špilji. Budući da je ovaj tekst napisan još koncem IV. ili početkom V. stoljeća može se smatrati da je upravo ovaj tekst bio osnova za legendu o zmaju u špilji Šipun (Hieronimus, ?)³. Kasniji autori smatrali su ovaj tekst kao alegorijsku propast poganstva (spaljivanjem zmaja) i prijelaz stanovništva na kršćanstvo.

Lijepi opis života sv. Ilara dao je 2000. god. fra Ilar Lukšić iz samostana Male braće u Dubrovniku u članku "Sveti Ilar (Hilarion) zaštitnik župe Mlini" gdje je ponovljena legenda o sv. Ilaru i zmaju Boazu. Sv. Ilar bio je povijesna osoba, u Epidauru je živio od 362. do 366. godine, po legendi zmaja je izvukao iz špilje, odvuкао u mjesto Mlini i tu ga spalio (Lukšić, 2000.).

U zadnje se vrijeme legenda o Kadmu i Eskulapu pripisuje špilji Šipun tako da sada o toj špilji postoje dvije legende: o zmiji-zmaju i Eskulapu te o zmaju Voazu i sv. Hilarionu.

Zakopano blago u špiljama česti

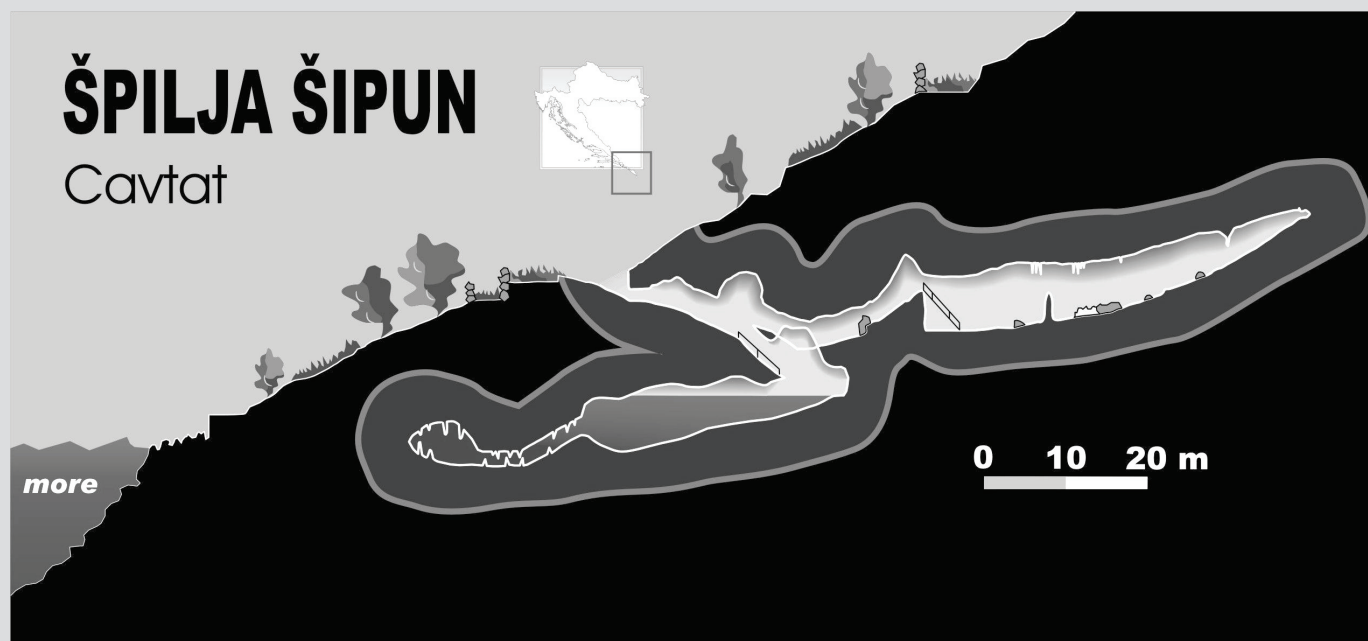
Sv. Ilar (preslika iz Zbornika župe dubrovačke, sv. III)

je motiv starih priča. Slična priča pojavila se i u navedenom prospektu 1978. vezana uz špilju Šipun, a također u članku Srećka Božičevića i Romana Ozimeca. Navodi se da je u borbi između Cezara i Antonija u I. st. p.n.e. Antonijev vojvoda Gaj Oktavije, rimski prokonzul u Makedoniji, bježeći pred Cezarovom vojskom koju je predvodio vojvoda Katije, u špilji Šipun sakrio neko blago (Božičević, 1979. i Ozimec, 2006.). Tu legendu više nije spominjao nitko drugi. Povijesni podaci o tom događaju za sada nisu pronađeni.

Ostali autori, koji su o špilji Šipun pisali u drugoj polovici 20. i početkom 21. st., a ima ih više (vidi popis literature), ili su samo spomenuli opisane legende o zmaju ili legende uopće nisu spominjali jer im je

ŠPILJA ŠIPUN

Cavtat

POVIJEST

tema pisanja bila druga (turizam, zaštita, biologija, hidrologija).

tekst na latinskom jeziku iz djela "Vita S. Hilarionis" sv. Jeronima i tekst preveden na suvremeni francuski jezik 1932, ni u jednom

tekstu ne spominje se špilja već samo zmaj Boas.

3 - Na raspolaganju je bio izvorni

LITERATURA:

- Anonimus, 1978: Legenda o Cavtatu i špilji Šipun. Prospekt, srpanj 1978, jedan list, Cavtat
- Appendini, F., M., 1802: Notizie Istorico-Critiche .... Tomo I, str.1-5, 10-15 i 32-35, Dubrovnik
- Božić, V., 1974: Uređene špilje u Hrvatskoj. Naše jame, br.16, str.37-39, Ljubljana
- Božić, V., 1975: Zaštićeni speleološki objekti u Hrvatskoj. Naše planine, br.11-12, str.197, Zagreb
- Božić, V., 1983: Vodič kroz uređene špilje Hrvatske. Planinarski savez Hrvatske, str.26-27, Zagreb
- Božić, V., 1999: Speleološki turizam u Hrvatskoj. Hrvatski planinarski savez, str. 136-138, Zagreb
- Božić, V., 2000: Antičke legende o špilji Šipun u Cavtatu. Abstracts, ALCADI, Croatia, Zadar, 23.-28. 05. 2000, str. 23, Zadar
- Božičević, S., 1970: Turističke pećine Jugoslavije. Peti jugoslavenski speleološki kongres, str.291, Skoplje
- Božičević, S., 1977: Po tragu spilje boga Eskulapa. Večernji list, od 17-18.prosinca, str.36, Zagreb
- Božičević, S., 1977, Čovjek u podzemlju. Biblioteka "Modra lasta", str.61, Zagreb
- Božičević, S., 1979: Špilja Šipun – podzemna ljepota južnog Jadrana. Priroda, svibanj, br.9, str.280-281, Zagreb
- Božičević, S., 1980: Cavtatska pećina Šipun – nova turistička atrakcija. Speleolog, god. XXVI-XXVII, za 1978-1979, str.54, Zagreb
- Božičević, S., 1983. i II. izdanje 1984: Kroz naše spilje i jame. Mala znanstvena knjižnica Hrvatskog prirodoslovnog društva, str.53, Zagreb
- Božičević, S., 1992: Fenomen krš. Školska knjiga, str.76-77, Zagreb
- Bukovac, V., 1918: Moj život. Književni jug, str.15-16, Zagreb
- Buzjak, N., 1999: Nikola Vitov Gučetić (1549-1610). Prospekt, str.1-2, Zagreb
- Buzjak, N., 1999: Nikola Vitov Gučetić (1549-1610). Speleo'zin, br.12, str.28-30, Karlovac
- Buzjak, N., 2000: Nikola Vitov Gučetić (1549.-1610.). Priroda, god.90, br.870, za siječanj (1) 2000, str.6-7, Zagreb
- Dadić, Ž., 1984. Osvrt Nikole Gučetića u 16. stoljeću na dvije špilje u okolici Dubrovnika. Deveti jugoslavenski speleološki kongres, str.741-746, Zagreb
- Domenichi, L., 1844: C. Plini Secundi, Historiae Mundi. Libri XXXVII, Volumo primo, str.246-247 i 392, Venezia
- Evans, A., J., 1876: Through Bosnia and the Herzegovina on foot. Str.384-393, London
- Evans, A., Dž., 1965: Kroz Bosnu i Hercegovinu peške tokom pobune augusta i septembra 1875. Str.302-305, Sarajevo
- Grmek, M., D. i Balabanić, J., 2000: O ribama i školjkašima dubrovačkog kraja - korespondencija Jakov Sorkočević - Ulisse Aldrovandi (1580.-1584.). Dom i svijet, str.125-131, Zagreb
- Grupa autora, 1966 i 1967: Enciklopedija leksikografskog zavoda. Cavtat, knj.1, str.578; sv.Hilarion, knj.3, str.33; sv.Jeronim, knj.3, str.280; Kadmo, knj.3, str.357, Zagreb
- Gučetić, N., 1584: Sopra le Metheore d'Aristotele (O Aristotelovim meteorima). str.82-83, Venecija
- Hieronimus, S. E., ? : Vita S. Hilarionis (Život sv. Ilara). Col 0049, str.34, skinuto s Interneta
- Hieronimus, S. E., 1932: Les moines dans le desert (Monasi u pustinji - Život sv. Hilariona). str.186-188, Paris
- Huljev, M., 1961: Zaštita speleoloških objekata u Hrvatskoj. Speleolog, god.VII-VIII, za 1959-1960, tr.7, Zagreb
- Huljev, M., 1961: Zaštita speleoloških objekata u Hrvatskoj. Osnovna znanja iz speleologije, str.28, Zagreb
- Kovačević, T., 2006: Špilja Šipun u Cavtatu. Hrvatska vodoprivreda, god.XV, br.159, ožujak 2006, str.14-19, Zagreb
- Kuničić, P., 1897: Putopis od Korčule do Cetinja. Str.234-237, Zadar
- Kusijanović, M., 1936: Od Dubrovnika morem do pećine Šipun u Cavtatu. Hrvatski planinar, str.207-208 i 279-281, Zagreb
- Kusijanović, M., 1938: Po pećinama dubrovačkog teritorija. Hrvatski planinar, str.122-123, Zagreb
- Ledić, G., 1977: Pohod spilji boga Eskulapa. Večernji list, od 22-23.listopada, str.36, Zagreb
- Lucius, I., 1666: De regni Dalmatiae et Croatiae. Libri sex, Amsterdam
- Lucius, I., 1718: De regno Dalmatiae et Croatiae. Knjiga II, Alter und neuer Staat des Königreichs Dalmatien, pogl.7 (Von der Republic Ragusa), str.205-246, Amsterdam
- Lučić, I., 2003: Dubrovkinja Antonija Cvjetović za diplomski rad izradila turistički prospekt špilja svoga kraja. Speleolog, god.48/49, za 2000-2001, str.107, Zagreb
- Lukšić, I., 2000: Sveti Ilar (Ilarion) zaštitnik župe Mlini. Zbornik župe dubrovačke, svezak III, str.200-208, Dubrovnik
- Malez, M., 1961: Pećine u Hrvatskoj, njihovo značenje i zaštita. Zaštita prirode u Hrvatskoj, str.133, Zagreb
- Malez, M., 1969: Neki značajniji speleološki objekti s vodom u kršu i njihov praktični značaj. Krš Jugoslavije, knj.6, str.105, Zagreb
- Novaković, V., 1954: Cavtat i Konavle. Str.5-8 i 20-21, Cavtat
- Ozimec, R., 2005: Katedrala krša, Šipun, Cavtat - U riznici zmajeve jame. More, br.3, za ožujak 2005, str.106-111, Zagreb
- Ozimec, R., 2006: Podzemni krški fenomeni u Konvlima - Još uvijek neistraženo područje. Euro City, god.XIV, br.49, proljeće 2006, str.48-51, Zagreb
- Palmotić, J., 1965: Pavlimir, prolog: Epidavro grad. Pet stoljeća hrvatske književnosti, N.Nalješković, M.Benetović i J.Palmotić: Djela, Matica hrvatska, Zora, 1965, str. 255-258, Zagreb
- Plinius, G., S., M., (Plinije Stariji), ? : Naturalis Historia. Knjiga II, pogl.45: knjiga III, pogl.22
- Posarić, J., 1998: Špilja Šipun u Cavtatu – projekt zaštite i održive uporabe. Elaborat, str.1-33, Zagreb

POVIJEST

SUMMARY

Legend of Šipun cave in Cavtat

In a small Croatian town of Cavtat in the vicinity of Dubrovnik there is a 100-metre long and easily accessible pit Šipun, known to people ever since the Antique. On Snježnica hill in Konavli there is Eskulap pit. These two pits are connected by three different legends.

The first legend has it that a dragon Voaz living in Šipun pit terrorised the inhabitants of the Roman colony Epidaurum (today's Cavtat). Saint Ilar came, dragged it out of the pit to the village Mlini and burnt it there. The legend is believed to be an allegory about the end of paganism and conversion to Christianity.

The second legend talks about a treasure buried in Šipun pit during the wars led by Caesar and Anthony.

The third legend has it that there used to be a snake-dragon in Eskulap pit and that the exiled Greek king Kadmo found refuge in the pit bringing the cult of god Eskulap with him. Some writers have attributed all three legends to Šipun pit in Cavtat.

The Roman town Epidaurum on whose remains today's Cavtat stands, is first mentioned by the Roman writer Plinius the Old and the Epidaurum dragon by saint Jeronimo. Lots of writers have dwelt upon Šipun pit and its legends, such as Jakov Sorkočević, Nikola Gučetić, who first named it Scipun, Serafin Razzi, Trogiranin Lucius, Franjo Appendini, the English writer Arthur Evans, and others. These legends are the oldest written records on any pit in Croatia. In 1978 the pit started serving its touristy purpose which was abruptly stopped by the war. Now is the time to relive that spirit again.